I. STILUL

Noțiune centrală în sfera de preocupări a mai multor discipline și arii de cercetare, stilul este un concept a cărui definire prezintă un grad înalt de dificultate. Aspectele de fond din care derivă această dificultate sunt mai cu seamă de ordin istoric și cultural. În primul rând, ca orice produs major al spiritului, noțiunea la care ne referim a cunoscut delimitări succesive de-a lungul mai multor epoci, iar evoluția respectivelor ipostaze conceptuale, aflate uneori în convergență, alteori în contrast, nu a fost întotdeauna ușor de observat și de interpretat. În al doilea rând, contiguitatea istorică a configurărilor noționale a fost dublată de o amplificare progresivă a sferei de cuprindere conceptuală, astfel încât, actualmente, stilul este definit în relație cu o bogată paletă de domenii de cunoaștere și acțiune umană (cf. Verdonk, în Brown 2006/XII: 197).

În plan istoric, definițiile cuprinse în marile retorici ale Antichității greco-latine (Aristotel 2004: 297-327, Cicero 1973/II: 33, Quintilian 1974/II: 308 ș.u.) probează că stilul era conceput ca exprimare frumos împodobită, considerându-se că, pentru scriitor, dar mai ales pentru oratorul desăvârșit, expresia lingvistică se constituie în veșmânt și ornament al ideilor. În retorica medievală, celor două metafore esențiale referitoare la măiestria stilistică, VEȘMÂNTUL și ORNAMENTUL, li

BDD-B381-02 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:55 UTC)

se adaugă și metafora CULORII[1], grației analogiei dintre pictură și arta de a comunica. În aceeași epocă, preceptele legate de identitatea și funcțiile retorice ale stilului se dezvoltă atât în legătură cu speciile textuale și discursive dezbătute de retorii Antichității, cât și cu două noi genuri retorice: arta de a predica și arta epistolară. Pe acest fond, în Renaștere apare și se dezvoltă accepția modernă potrivit căreia stilul este oglinda vieții sufletești a unui scriitor (Müller, în Sloane 2006: 776).

În această etapă de revificare a retoricii, definirea stilului ca indice al gândirii și trăirilor individului creator se situează fie în contrast, fie în convergență cu accepția conform căreia stilul este ansamblul de tehnici ornamentale întrebuințate pentru a atinge scopuri comunicative precis delimitate. Ca reacție față de tehnicismul pronunțat al lucrărilor de retorică medievală și renascentistă, conceperea stilului ca veșmânt și poboadă este explicit subminată, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, de ideea că stilul se cuvine interpretat ca manifestare a naturaleții comunicative, concretizată în renunțarea la podoabele retorice, adică la constructele dezvoltate voluntar și prin recurs la diverse tehnici de ornamentare. Dacă neoclasicii au revigorat pentru un timp accepția stilului ca podoabă, romanticii au avut meritul de a fi impus axioma că stilul este emblema originalității artistice. De altfel, concurența dintre

[1] Murphy (1981: 189-190) consideră că întrebuințarea termenului *culoare* pentru a face referire la construcțiile care conferă limbajului expresivitate și forță persuasivă este o inovație medievală, dar nu este lipsit de importanță să remarcăm că paralela dintre priceperea de a vorbi și arta de a picta este prezentă la Cicero (1974/II: 337): „Ei (sofiștii – n.r.) se deosebesc de oratori, prin aceea că, propunându-și să nu tulbure sufletele, ci mai degrabă să le liniștească, și nu atât să convingă cât să încânte, folosesc aceste ornamente mai des și mai fățiș decât noi, caută mai mult simetria expresiilor decât adevărul ideilor, întrebuințează mai îndrăznet metaforele *și-și așează cuvintele ca pictorii culorile lor variate*, alătură termeni care-și corespund ca lungime sau au înțelesuri opuse și-și încheie foarte ades frazele în același fel".

BDD-B381-02 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:55 UTC)

neoclasicism și romantism a întărit opoziția dintre paradigmele clasice și viziunea modernă. Într-un subtil comentariu privind receptarea aforismului „stilul este omul însuşi", L. Blaga (2003: 290-294) observa că maxima formulată de Georges-Louis Leclerc de Buffon a fost în chip arbitrar interpretată ca manifestare a individualităţii expresive, fără a se mai ţine cont că autorul celebrului *Discurs despre stil* (1753) „nu avea în vedere omul-individualitate, ci tocmai contrarul, şi anume, omul tipic, idealul clasic al omului, omul mai presus de contingenţe, omul măsurat, echilibrat, raţional, limpede şi fără de asperităţi individuale". Arătând că aforismul permite deopotrivă „interpretarea individualistă" şi „pe cea clasicistă", filozoful român conturează o dinamică a stilului întemeiată pe tensiunea între *supraindividual* și *individual*, care, în evoluția culturii, este reflectată fie de epoci în care „stilul este o creaţie a omului", fie de timpuri în care „omul devine oarecum o creaţie a stilului".

Considerarea stilului ca aspect constitutiv al gândirii şi sensibilităţii omeneşti şi ca esenţă individualizatoare a actului de comunicare ne apare, aşadar, ca rezultat al tensiunilor dintre etapele-cheie care au marcat evoluția retoricii. Sintetizând notele specifice ale fiecărui moment, Michel Meyer (2010: 53-54) notează că, după etapa de constituire, studiile de retorică s-au focalizat - începând cu epoca Renașterii - din ce în ce în mai intens asupra caracterului figurat al exprimării, iar această aprofundare a favorizat dezvoltarea a trei câmpuri de analiză retorică, discursul religios (mai cu seamă în Anglia și în Germania), discursul politic (în special în Franța) și discursul literar, pentru ca, în secolul al XX-lea, să se observe „o întoarcere în forță a retoricii în toate dimensiunile sale: logico-argumentativă, retorico-literară, etico-politică (...), cu inflexiuni noi de fiecare dată".

BDD-B381-02 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:55 UTC)

Accepțiile noțiunii de stil nu au presupus doar constituirea unor serii de definiții vehiculate în interiorul mai multor arii de cunoaștere și de comunicare. Deoarece conceptul s-a fixat treptat pe terenul multor domenii de activitate umană, atât din orizontul științelor (estetica[2], lingvistica[3]), cât și al vieții cotidiene (modă vestimentară, sport, gastronomie ș.a.), stilul se delimitează în raport cu o axă a succesiunii de prefaceri care i-au marcat evoluția și cu o axă a constelațiilor de preocupări omenești ce pot fi descrise sau interpretate ca având potențial expresiv.

[2] În calitate de categorie estetică, stilul se definește în raport cu o mare diversitate de producții artistice: literatură, teatru, muzică, pictură, sculptură, arhitectură, cinematografie etc.

[3] Nota comună a definițiilor date stilului în diverse ramuri ale lingvisticii rezidă în considerarea faptelor de stil ca ansambluri de proprietăți expresive ale comunicării verbale.

BDD-B381-02 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:03:55 UTC)